

GAUSVIK 4

ET AKTIVITETSOMRÅDE FRA JERNALDER

av Mikael Cerbing og Sakarias Lindgren

Kommune og fylke	Harstad, Troms
Askeladden ID	214632
Museumsnummer	Ts16026
Kulturminnetype/ strukturer	Aktivitetsområde
Utgravningsleder	Mikael Cerbing
Feltledere	Silje Sivertsvik og Sakarias Lindgren (GIS)
Feltmannskap	3
Tidsrom	18.08 - 16.09.20
Dagsverk i felt	66,5 dv
Metode	Maskinell avtorving og bokssnitning av strukturer
Avtorvet areal	949 m ²
Dv med maskin	4 dv
Utgravd areal (fordelt på lag)	37,16 m ²
Utgravd volum	11 m ³
Volum pr dagsverk	0,18 m ³
Hoh.	53 m
Funn	Seks spiker
C14-dateringer	1500 f.Kr.
Datering	Tidlig metalltid/Bronsealder

BAKGRUNNEN FOR UNDERSØKELSENE

Gausvik 4 oppdagades av arkeologer från Troms fylkeskommune med hjälp av maskinschaktning på det aktuella området under förundersökningarna för Hålogalandsvegen 2015. I allt så registrerade man 25 anläggningar på ytan, vilka delades upp i en nordlig koncentration med 6 anläggningar, samt en sydlig med 19 anläggningar. Trots mängden med anläggningar, så kunde inte några säkra strukturer som hus, gården eller liknande identifieras. Anläggningarna på lokaliteten tolkades som stolphål, diverse gropar samt ett par ungsliknande konstruktioner. Flera av anläggningarna såg vidare ut att vara nedgrävda i varandra vilket tolkades som om lokaliteten hade brukats under en längre tid eller möjligen upprepade gånger. Ett problem som förekom under förundersökningen, vilket även kom att uppmärksammas under slutundersökningen, var bristen på daterbart

Figur 1 Gausvik 4 sett mot syd.

material på lokaliteten. Ett kolprov (Ts15232.1) analyserades och daterades till kalibrerat 6685–6595 f.Kr. En datering som på inget vis överensstämde med typen av anläggningar som man uppdagat, men som däremot kunde passa väl med någon av de närliggande lokaliteterna (Gausvik 1-3).

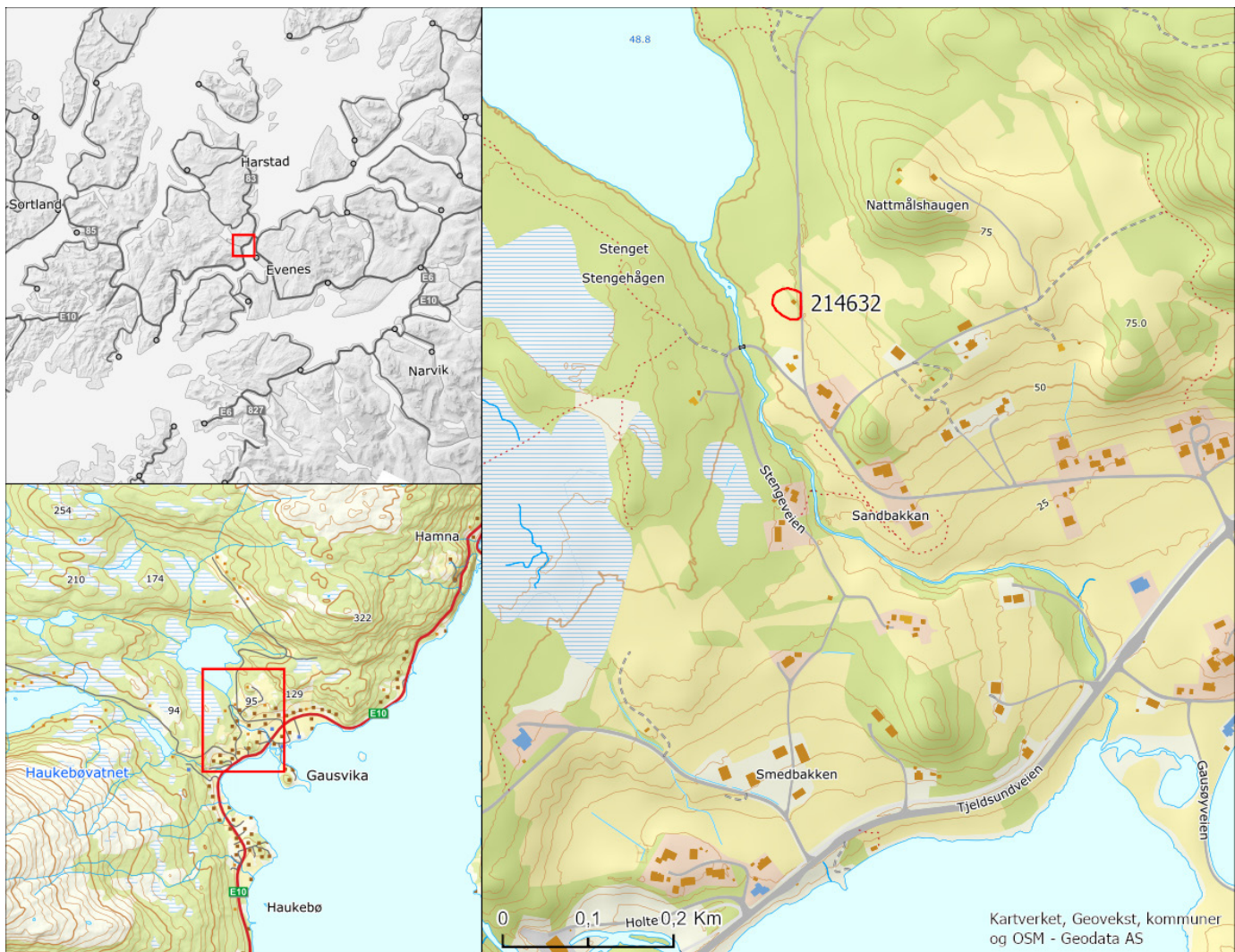
Den slutgiltiga tolkningen från förundersökningen 2015, blev att Gausvik 4 troligen var ett produktionsområde av något slag, relaterad till ännu okänd men närliggande bebyggelse, troligen från järnåldern men möjligen något äldre (Hole & Mikalsen, 2016, s. 95–106).

BELIGGENHET

Lokaliteten Gausvik 4, var placerad på åkermark något under 100 m sydöst från Gausvikvatnet (Figur 1). Ungefär 3 km sydväst om Tjeldsundbrua som korpen flyger, och ungefär 4,5 km nordväst om Evenskjer på andra sidan

sundet. Något under 1 km sydväst om lokaliteten ligger även Storelva, ett vattendrag som kan ha gett namnet till området (gause = forsa, strömma).

Gausvik 4 låg placerad i vad som bör ha varit gränsen mellan utmark och inmark när man ser på de historiska jordskifteskartorna; inmarkskarta från 1866 och utmarkskarta från 1888. Detta tyder på att marken sannolikt tagits upp som åkermark eller ängsmark senast under sent 1800-tal eller början av 1900-talet. Detta styrks av ortofotot på Norge i Bilder (2023) där Gausvik 4 ser ut att vara en del av en modern markanvändning, möjligtvis tänkt för bruk av traktor. Det är antagligen också då som dräneringsdikena anläggs. Dessa diken ligger delvis i linje med de moderna ägo gränserna och markindelningen. Genom dessa aktiviteter är det tänkbart att marken planats ut och omformats, och att jord lagts på. Det skulle förklara den ganska stökiga och väldigt heterogena jordmånskaraktären på platsen.

Figur 2 Karta över Tjeldsundet med Gausvika och lokaliteten Gausvik 4 utmärkt i rött.

Lokaliteten avgränsades i öst och i syd av olika grusvägar/traktorvägar som går i området och i väst av en medelstor bäck som leder Gausvikvatnet till havet i sydöst. I nord så är det tidvis blöt björkskog som ligger intill Gausvikvatnet, och här så uppdagades 2015 Gausvik 1, en troligen äldre stenålderslokalitet.

Gausvik 4 låg på förhållandevis flat jordbruksmark, som sluttade något mot bäcken i väst (Figur 2). Troligen hade denna mark främst blivit brukat för höstning av gräs och som betesmark. Matjorden på fältet var hård, grusig och relativt tunn. På fältets östra sida var det ett stående uthus, direkt placerad på matjorden som vi var tvungna till att plocka ned för att kunna öppna upp lokaliteten.

Enligt informanter så skall även bäcken och Gausvikvatnet vara goda fiskeplatser för ål.

MÅLSETTING

PROBLEMSTILLING

Problemställningens huvudfokus lå på resursbruk och ekonomi inom bosättningar från denna tid, samt hur förbindelserna mellan dessa fenomen kan ha sett ut (Niemi et al., 2019, s. 16). För att besvara dessa frågor kan både vanlig exploateringsarkeologi samt mer hermeneutisk landskapsanalys tas i bruk. Mer konkret så var förhoppningarna att finna ut vad för någon typ av lokalitet detta var, vad den brukats till och när detta skett. Tre grundläggande frågor som inte förundersökningen hade lyckats lista ut.

PRIORITERINGER OG STRATEGIER

Utifrån förundersökningen, så räknade man med att runt 120 anläggningar skulle kunna framkomma efter öppningen av ytan, men att upp till 160 skulle kunna undersökas och dokumenteras under utgrävningen. Förhoppningarna var att lokaliteten skulle ha stor potential för att belysa organisering av olika typer av aktiviteter under järnåldern, och hur dessa förhåller sig till gårdsbosättning (Niemi et al., 2019). Den ursprungliga målsättningen med att undersöka alla anläggningar på lokaliteten, fick rätt tidigt i processen göras om. Undersökning och dokumentation av upp till 160 anläggningar som det stod i projektplanen, var helt orealistisk gentemot den tid det tog att rensa ytan och utföra

denna utgrävning. Detta var vi tidigt medvetna om och något vi förhöll oss till redan innan regnen kom i slutet av utgrävningen. Regnet ledde till att bland annat dokumentationen tog än mer tid.

Strategin vi utvecklade gick i stället ut på att i prioritera de mest troliga anläggningarna, framförallt de i den södra delen av lokaliteten som såg ut som en koncentration. Samt en grupp med större och tydligare anläggningar i den nordliga delen av lokaliteten. Vi hade också en rätt så stor mängd med möjliga/inte särskilt troliga anläggningar, där många påminde om varandra på ett eller annat vis. Vi gjorde här en prioritering att åtminstone försöka undersöka en anläggning i dessa grupper av mindre troliga anläggningar. På så vis gav det oss i det minsta ett argument för att kunna tolka och upp- eller nedprioritera vissa anläggningar.

Det prioriterades så långt som möjligt att undersöka flera strukturer med samma profil. Detta framhäver relationer mellan strukturer, men sparar också tid i dokumentationsprocessen.

UNDERSØKELSESMETODE OG DOKUMENTASJON

FELTMETODE

Utgrävningarna på Gausvik 4 utfördes med normal järnåldersmetodik.

Efter inledande upprepning av fält så visade det sig att Gausvik 4 hade en stor mängd med potentiella arkeologiska objekt. Sammanlagt 151 möjliga anläggningar blev till slut registrerade. För att kunna hålla ordning på dessa i fält och framförallt under efterarbete, så gjordes ett antal val.

1. När det har varit möjligt så har anläggningarna klassificerats till förklarande underklass (ovn, stolpehull etc.).
2. Många anläggningar vars syfte inte klart kunde determineras under eller efter utgrävning har blivit klassificerade som "grop".
3. Möjliga anläggningar som mättes in, men som vi inte hann med att undersöka, har blivit klassificerade som "nedgravning". Vi undersökte och avskrev i allt 60 anläggningar på fältet, noe som gör att

dessa 44 anläggningar som har klassats som "nedgravning" troligen inte är arkeologiska.

DIGITAL DOKUMENTASJON

Fältarbetet på Gausvik 4 utfördes delvis parallellt med fältarbetet av Haukebø 1. Detta gjorde att GPS inte alltid var tillgänglig, och att inmätning och fotogrammetri inte utfördes direkt efter snittning t.ex. Den största delen (cirka 90%) av profilfotogrammetri utfördes under de sista två dagarna i fält. Ihållande regn hade då eroderat bort delar av vissa profiler, men alla arkeologiska lag hade klarat sig bra. Anledningen till detta skedde på slutet var flerfaldig. Bearbetning av fotogrammetrier kunde endast utföras av GIS-ansvarig, och detta skapade en flaskhals i arbetet. Flera av de mest komplicerade anläggningarna undersöktes också först i slutet av fältarbetet, och det var också dessa som krävde fotogrammetri. Teckningarna på I-pad utfördes dock löpande efter snittning av anläggning.

PRØVEUTTAK

Efter att anläggningar snittats och dokumenterats i profil, togs prover ut av profilväggen och mättes in med GPS. Eftersom det tycktes vara en avsaknad av kol på lokaliteten, så var det ett fokus på att finna daterbart material.

ERFARINGER

Gausvik 4 hade tjänat på och haft stor hjälp utav en större miljöarkeologisk budget. Provtagningens fokus var helt inriktad på kolprover för C-14 datering och när denna lokalitet visade sig i det närmaste sakna bevarat kol, så fanns inget andra val för provtagning. Pollen, fosfatanalys och andra markkemiska undersökningar hade gjort stor nytta på Gausvik 4.

OBSERVASJONER OG RESULTATER

Matjordslagret på fältet var generellt hårdare än vad vi annars hade upplevt under sommaren. Exakt vad detta berodde på är osäkert, men vi hade en lokal informant som nämnde att matjorden på Gausvik hade manipulerats på något vis under senare tid. Men exakt vad denna manipulation bestod av vart oklart.

STRUKTURER

I allt så registrerades 151 möjliga anläggningar in på Gausvik 4. Av dessa avskrevs 60 och 44 blev inte undersökta (här definierade som "nedgravning") samt två som omdefinierades till sten. Resterande fördelning av anläggningar ser ut som i Tabell 1.

Varken i fält eller under efterarbetet har någon typ av organisering varit möjlig att spåra ibland nedgravningarna, groparna och stolphålen (Figur 3). Och med detta så är det svårt att finna ett klart sätt att gruppera dem för beskrivning. Så i det följande skall vi välja ut ett antal av de mer intressanta anläggningarna på fältet och diskutera dem närmare.

Ugnar A415 och A417

Något syd om mitten på lokaliteten så identifierades en liten grupp med anläggningar som efter undersökning visade sig vara två ugnar med relaterade lager. A415 var den sydliga av dessa ugnar, och den hade en förvånansvärt komplex stratigrafi för en så på pass grund anläggning. Ugnen var något oregelbundet cirkulär, och hade en diameter på ca. 1,3 m. Den hade i det minsta två bruksfaser, men kanske upp till så många som fyra (Figur 5 och Tabell 2). Två tydliga in situ värmepåverkade lager (lager 5 och 10) kunde identifieras med ett tredje möjligt lager (lager 12) ovanför det sista. Två lager blev även urskilda under den första tydliga bränningen. Dessa tolkades som spår efter en möjlig preparering av ungen innan bruk, men det

Figur 3 NV riktad halvprofil genom A417. Snittet till höger på bilden är profilen på figur 7. Stenpackning (1), konstruktionsdetalj/primärfas (2) och möjlig aktivitetssten (3) i lager 4 är utmärkta.

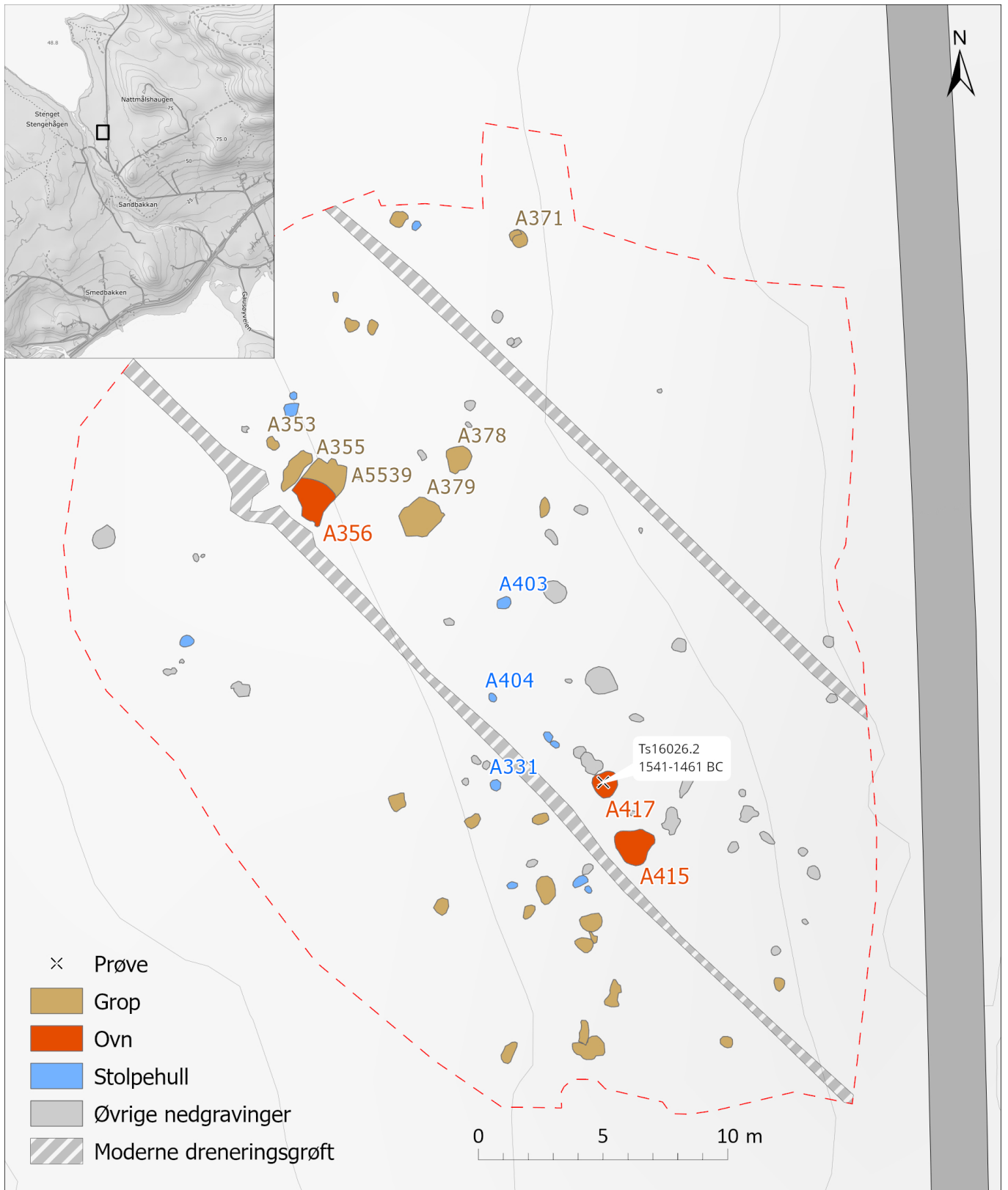
GAUSVIK 4

är också möjligt att de är spår av en tidigare fas av ugnen som till större del blivit ödelagd i och med konstruktionen av den fas vi undersökte. När anläggningens brukstid var över, så tycks den ha fyllts igen (lager 13).

A417 var den nordliga ugnstrukturen,

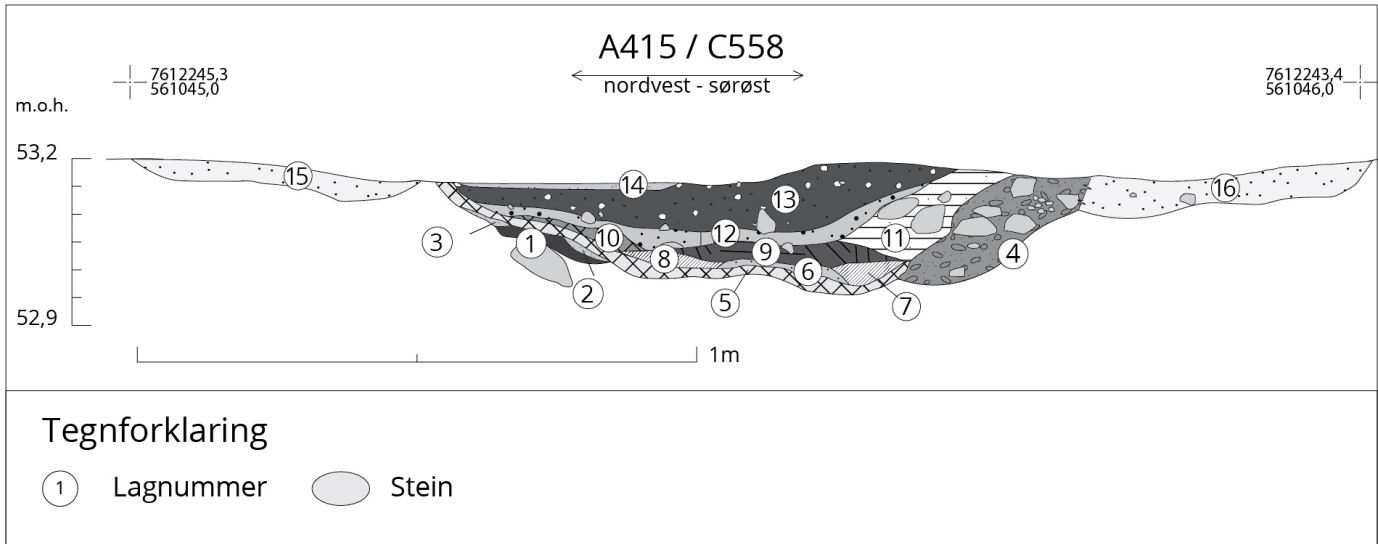
Annet	Grop	Lag	Ovn	Stolpehull
1	28	2	2	12

Tabell 1 Fördelning av undersökta anläggningar på Gausvik 4.

Figur 4 Registrerade och ej avskrivna anläggningar på Gausvik 4.

GAUSVIK 4

Figur 5 Ugn A415 i profil

Anläggning	Lager	Beskrivning	Tolkning
A415	1	Ett mellan- till mörkgrått lager siltig sand.	Möjlig ursprunglig preparering av ungsbotten. Lagret är dock mörkt nog för att möjligen representera en första aktivitetsfas som annars är försvunnen.
	2	Ljusbeige sand.	Möjlig prepareringslager för ungsbotten, men till synes mer troligt att det är en liten djurgång.
	3	Ljusbrun sand.	Samma som 2.
	4	Mellanbrun siltig sand med en del små och mellanstora stenar.	Ungsfundament.
	5	Ljusorange siltig sand.	Primärt in situ bränningslager.
	6	Ljusgrått siltig sand.	Påminner mycket om sterilen runt anläggningen. Ett lager som fallit in under bruk?
	7	Svartaktigt mörkgrått lager siltig sand.	Primärt brandlager, samma som 8.
	8	Svartaktigt mörkgrått lager siltig sand.	Primärt brandlager, samma som 7.
	9	Omrotat lager mellangrå siltig sand med fläckar av mörkgrå siltig sand.	Primärt deponeringslager.
	10	Ljusorange siltig sand.	Sekundärt in situ bränningslager.
	11	Brunaktigt mellangrå siltig sand med en del små och mellanstora stenar.	Uppbyggnad av kraftigare ungsfundament under senare/sekundär fas?
	12	Ett något omrört mellangrått och mörkrått lager av siltig sand.	Ursprungligen tänktes det att detta kunde vara ytterligare en bränningsfas, men den röda färgen är fel. Kan det vara spår av järnutfällning i anläggningen?
	13	Omrört lager med främst mellangrå siltig sand och en hel del grus, men större fläckar mörkgrå sandig silt. Inkluderar en del småsten och nån något större sten.	Igenfyllning av anläggning.
	14	Ljus till mellangrå sandig silt.	Naturlig igensiltning.
	15	Rödaktigt ljus till mellanbrun sandig grus.	Möjlig en naturlig förändring i sterilen. Kan också vara spår av någon typ av preparering av ytan runt ungnen. Möjlig samma som 16.
	16	Mellangrå till rödaktigt ljusbrun sandig grus. Ett par linser av mellan till mörkgrå sandig silt (matjord?).	Möjlig en naturlig förändring i sterilen. Kan också vara spår av någon typ av preparering av ytan runt ungnen. Möjlig samma som 15.

Tabell 2 Kontextbeskrivelser för ugn A415

skillnaden mot A415 var att den bara hade en tydlig fas. Anläggningen var nästan rund, ca. 1,1 m lång (nord-syd) och 90 cm bred (öst-väst). Ett par möjliga konstruktionsdetaljer identifierades under utgrävningen. När en andra profil lades genom anläggningen, så kunde en möjlig tidigare fas identifieras i ugnens nordöstra del (Figur 3). Det är dock möjligt att dessa lager också skulle kunna ha varit en del av konstruktionen utav ugnen, då dess placering överensstämmer med en möjlig stenpackning i ugnens nordliga del. Vidare så visade det sig att stenen som stack ut ur den vänstra delen av lager 4 på C558 (Figur 7 og Tabell 3) var förhållandevis lång och flat, och kan ha varit använd till att ställa saker på i ugnen. På samma vis som sin granne i sydöst, så fylldes A417 igen efter att dess bruksfas var över.

De båda ugnarna delade ett par gemensamma drag i sin konstruktion, som kanske kan säga något hur de har blivit använda. Båda anläggningarna hade först och främst en sorts stenpackning i utkanten av nedgrävningen. I A415 så var denna placerad i syd, och var nästan endast synlig efter snittning. I A417 så var stenpackningen placerad i nordöst, och rensades fram rätttydligt av arkeologerna under utgrävning. I båda fallen så tycks stenpackningen endast varit en del av ungefär halva anläggningen, och varit placerad precis innanför anläggningarnas nedgrävning. Vad denna stenpackning skall föreställa är något mer osäkert. I den södra ugnen A415 så är det tydligt att bränning har skett på packningen, medan det i den nordliga A417 ser ut som om deponerat material har smugit sig in mellan stenarna. Den kraftigare, men lösare stenpackningen i den norra ugnen kan också vara kollapsad. Stenarna skulle ha kunna fungera som ett fundament till en kupol, eller underlaget för att placera något annat på för att göra det stadigt. Den nordliga gropen hade även en underlig stenkonstruktion precis utanför sin östra sida. Den såg ut som en liten rad med stenar, möjligen placerad i en mindre nedgrävning. Ytan ovanför var även mycket missfärgad av vad som kan ha varit värmepåverkad sand och jord. Om detta var ett konstruktionselement, så kan man tolka det som någon typ av öppning in i ugnen. Antingen en naturlig lufttillförsel eller kanske för en blåsbälg.

Runt de båda anläggningarna blev ett flertal lager registrerade. Den exakta kronologiska

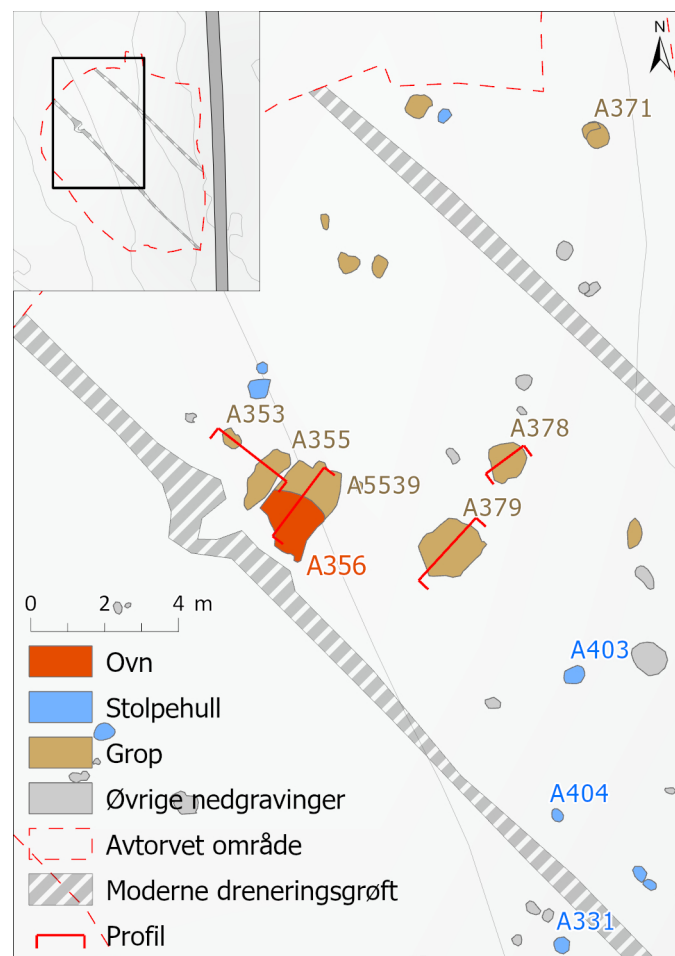
ordningen på dessa lager är något osäker, då vissa lager tycks vara i bruk under större delen av ugnens användningstid. Medan ett liknande lager bredvid A415 (lager 16) möjligen kan ha snittats av ugnen. Detta är dock väldigt osäkert, och det är kanske mer troligt att lagret och ugnen är mer eller mindre samtida. Vad dessa lager skall föreställa är också osäkert. Möjligen så kan de representera utrensningar av ugnarna gjort i förkant av en ny bruksfas. Eller så kan det helt enkelt vara spår av långvarigt bruk av ytan runt ugnen som visar sig på detta vis.

En väldigt liten mängd kol (0.024g) hade bevarats i A417 (PM700/Ts16026.2). Detta blev daterat till övergången mellan Period I och II i äldre bronsåldern, 1541–1461 f.Kr.

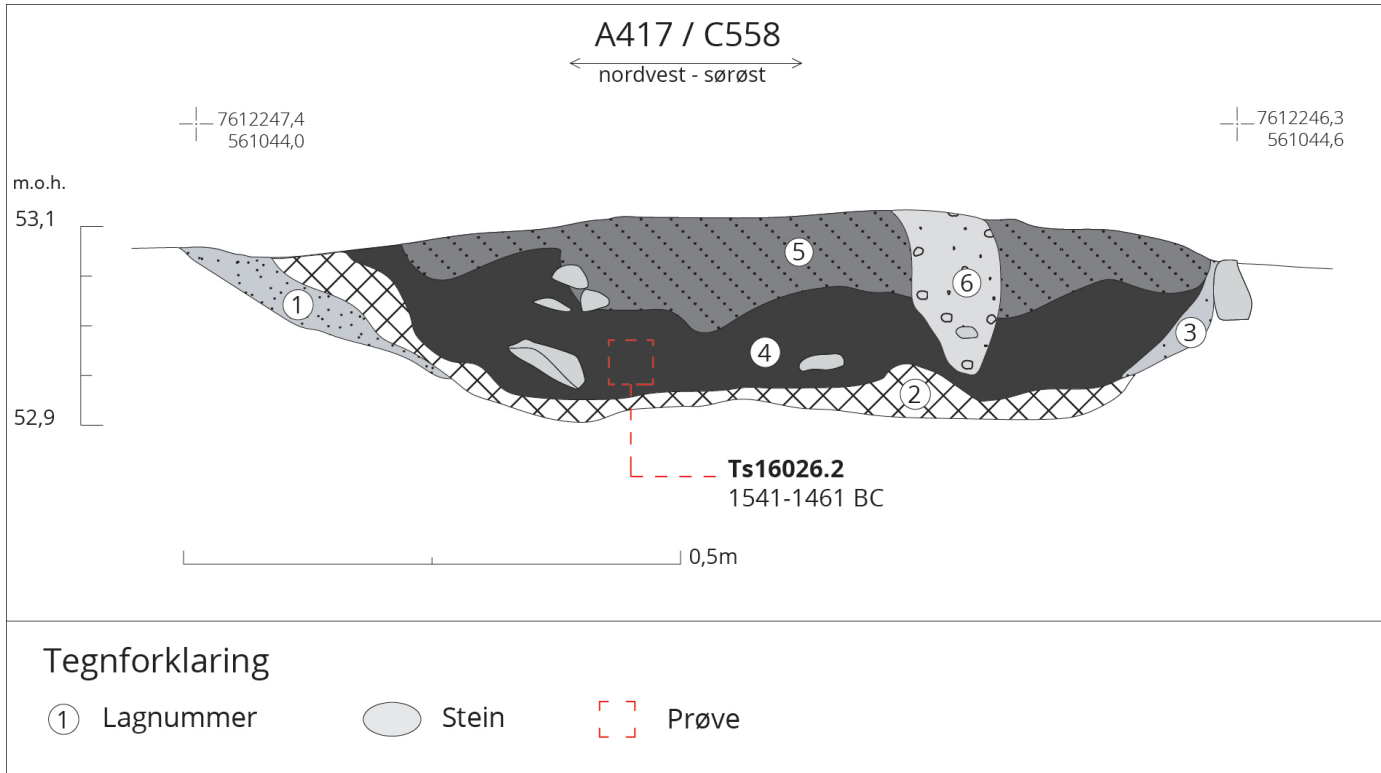
Grop A353, A355, A5539 och ugn A356

På Gausvik 4s nordvästra del så identifierades en andra grupp av större anläggningar (Figur 6). Dessa visade sig vara några oklara gropar och en större ungsanläggning.

Den möjliga ugnen var den största av de tre

Figur 6 Den nordliga delen av lokaliteten

Figur 7 Sydvästligt vänd profil av ugn A417

Anläggning	Lager	Beskrivning	Tolkning
A417	1	Beigeaktigt ljusgrå siltig sand.	Möjligen ett prepareringslager till anläggningen, men var troligen ett naturligt lager i sterilen.
	2	Gråaktigt orange något grusig sand.	Vag in situ bränning i botten av anläggningen.
	3	Homogent mörkbrunt lager sandig silt.	Inrasad sida av anläggning?
	4	Brunaktigt väldigt mörkt grå sandig silt med inslag av mörkröd silt och små till mellanstora stenar.	Igenfyllning av anläggningen.
	5	Väldigt uppblandat mörkgrått lager med ett flertal linser i olika färger och konsistens. I huvudsak siltig sand med en del småsten.	Redepoivering av avfall?
	6	Mellangrå siltig sand med inslag av röda, gula och ljusgrå linser av siltig sand. En del småsten.	Senare intrång i anläggningen. Kan möjligen vara botten på en liten stolpe, men det var lite som kunde ses av den i plan.

Tabell 3 Kontextbeskrivelser för ugn A417

anläggningarna, och låg längst åt sydöst. Den var ungefär 2 m lång (nordöst-sydväst) och något över 1,5 m bred (nordväst-sydöst), med ett maximalt djup på 32 cm. Dessa dimensioner är något osäkra då både nedgrävning och lager tidvis var svåra att tydligt avgränsa. Efter snittning så verkar det troligt att A356 från början varit två anläggningar, där en nordöstlig grop (A5539) till del blivit bortgrävd av en ny anläggning (A356) (Figur 8 og Tabell 4). Dock så är inte dessa relationer helt tydliga, så det är möjligt att de "båda" groparna är samtid. Det är för exempelvis möjligt att A5539

är en typ av arbetsområde för aktiviteten i ugn A356. Att det var i den nordliga delen som man stod och arbetade med ugn A356. Liknande konstruktioner har bland annat dokumenterats på Sandsøya runt fyra mil norr om Gausvik 4 (Cerbing, 2016, s. 30–32). Denna samtidighet är dock svår att förklara stratigrafiskt, men om vatten och natur har varit och rört om i gropen under lång tid, så är det möjligt att detta kan ha påverkat dess historia, vilket ledde till svårigheter att klart definiera lagerföljd. A356 hade i vilket fall en förhållandevis komplex bottenstratigrafi,

Figur 9 NÖ vänd profil av A355

med mörka lager (2, 8, 13) som pekar mot minst tre bruksfaser. Dock kunde vi bara identifiera två tydliga brandlager (4,6), samt vad som kan vara spår av ny ugnsbotten (5). Så det är möjligt att ugnen faktiskt brukades i upp till fyra faser. Aktiviteten vid anläggningen avslutades därefter med att ugnen fylldes igen (17), och en del matjord sjönk så småningom in i den (9).

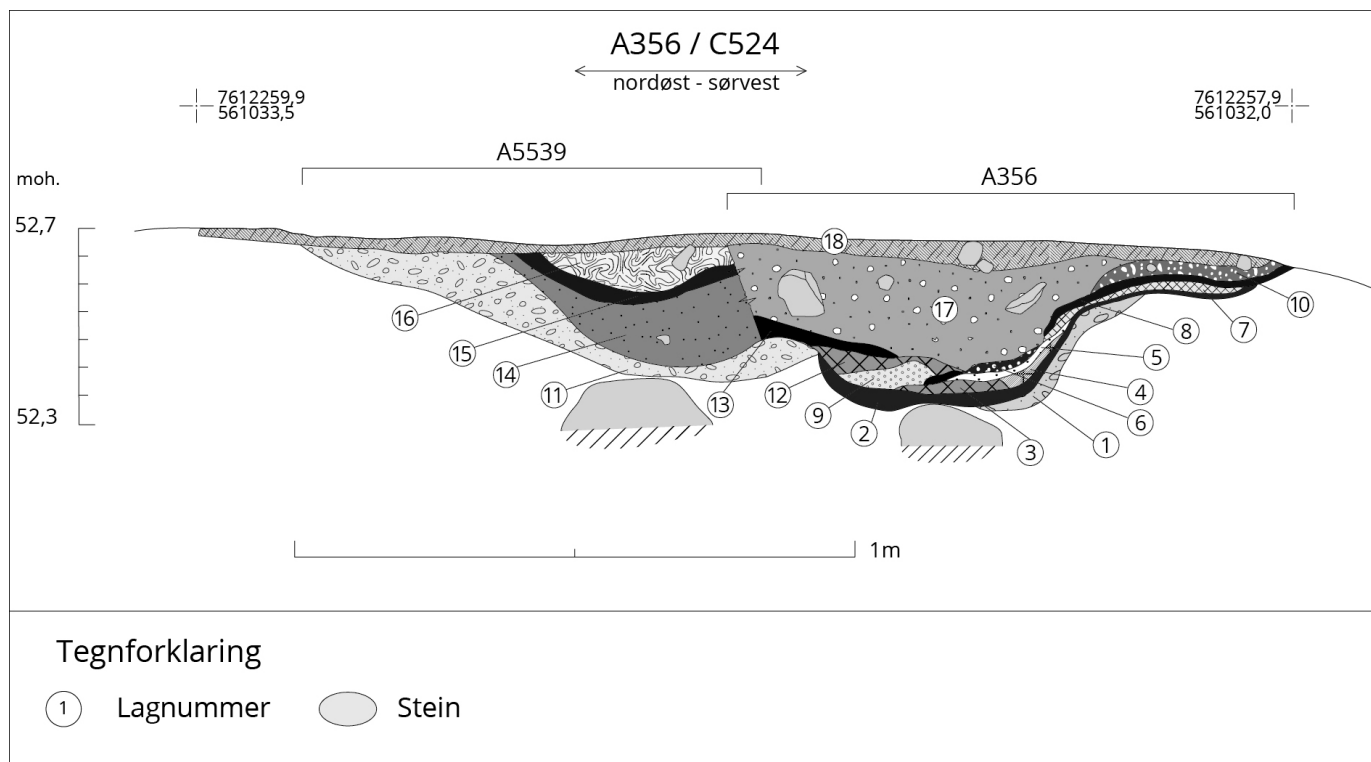
Precis nordväst om A356 registrerades två mindre gropar; A355 precis intill ugnen och A353 ytterligare en meter bort. Grop A355 var den tydligaste utav de två groparna, med en klar lagerföljd av två grå/mörkgrå deponeringar, som sedan förseglats med matjord, troligen

naturligt (Figur 9). Gropen mättes in som en något oregelbunden oval grop, ca. 1,5 m x 70 cm i utbredelse och 25 cm djup. Det är möjligt att gropen kan ha haft något med aktiviteten i ugnen att göra, kanske som en luftkanal eller något liknande. Dock så fick vi aldrig möjlighet att undersöka detta närmare. Som anläggningen såg ut vid dokumentation, så är avfallsgrop den troligaste tolkningen. Åtminstone så bör det vara detta som den användes som till slut.

Den sista gropen i detta komplex var A353, en mycket otydlig cirkulär grop på ca. 70 cm i diameter och 22 cm djup. Det är möjligt att det lägre lagret i denna grop innehöll en del rödbränd jord, möjligen utrensad från A356, men det är mycket osäkert. Gropens oklara begränsningar och lagerföljd, förutom det insjunkna matjordslagret i toppen, gör det lika möjligt att vi här har att göra med ett stenlyft eller en liknande process.

Grop A378 och A379/A380

Precis öst om ugn A356, låg två gropar placerade, A378 var den nordliga av dessa och A379/A380 låg bara 1,5 m sydväst om denna. Deras nära rumsliga relation med ugnen gör att de kan vara direkt relaterade, men vi fann inga säkra spår på detta.

Figur 8 A356 och A5539 i profil

Anläggning	Lager	Beskrivning	Tolkning
A356/A5539	1	Mörkbrun grusig sand med en del småsten.	Möjligt prepareringslager för ugnen. Också möjligt att det är ett naturligt missfärgat lager som lurar ögat på grund av dess närhet till ugnen.
	2	Mörkgrått/svart lager av sandig silt. Tydligast i botten, bara nyanser av det går att ses i profilens högra del.	Primärt brukslager.
	3	Mellan till mörkgrått lager av sandig silt.	Igenfyllning av ugn efter primär bruksfas.
	4	Brunaktigt mörkröd sandig silt.	Sekundär in situ bränning.
	5	Brunaktigt lys till mellangrått lager med grusig sand.	Möjligt prepareringslager för tertiärt bruk av ugn.
	6	Brunaktigt mörkröd sandig silt.	Tertiär in situ bränning.
	7	Rödaktigt brun sandig silt.	Troligen tertiär in situ bränning. Troligen samma som lager 6.
	8	Mörkgrått/svart lager av sandig silt. Endast linser av lagret gick att ses i profilen men dessa kunde spåras stratigrafiskt. Inte helt säkert om den högra delen av lager 8 tillhörde den lägre mittre delen av lager 8 eller om den var en del av lager 13.	Sekundärt/tertiärt brukslager. Svårigheter att säkerställa det stratigrafiskt.
	9	Mellan till mörkgrått lager av sandig silt.	Igenfyllning av ugn efter sekundär bruksfas.
	10	Uppblandat lager av grusig sand och silt. Metsadels i grå nyanser med även med vissa röda bränningslinser.	Möjligen spår av uppränsning/tömning av ugn. Troligen efter tertiär bruksfas.
	11	Mörkbrunt gråaktigt lager av grusig och siltig sand med en del småsten.	Osäkert lager. Kan vara någon typ av bottenlager, men kan också helt enkelt vara missfärgning av sterieln pga bruk i ugnen. A5539.
	12	Ljus till melnagrå grusig sand.	Möjligt prepareringslager för tertiärt/kvatärt bruk av ugn. Problematiskt lager rent stratigrafiskt.
	13	Mörkgrått/svart lager av sandig silt. Osäkert om detta lager var en del av den högra delen av lager 8 eller om den var en helt separat fas.	Tertiärt brukslager.
	14	Mellangrått uppblandat lager av främst lätt grusig sand. Innehåller linser av sandig svart silt och mellanbrun sandig silt. Mycket otydlig avgränsning gentemot lager 17. Medan lager 13 tydligt ligger över 14.	Primär igenfyllning av tidigare anläggning. A5539.
	15	Omrört grusigt/sandigt mörkbrunt till svart siltlager.	Möjlig sekundär (?) aktivitetsfas i anläggning A5539.
	16	Ljusbrunaktigt mellangrå sandig grus.	Igenfyllning av A5539.
	17	Ljusbrun sandig grus med en del små och mellanstora stenar. Generellt omblandat och kaotiskt med en del smålinser av olika typer.	Igenfyllningslager.
	18	Mellangrå sandig silt med en del småsten.	Naturlig deponering.

Tabell 4 Kontextbeskrivelser för A356 och A5539.

A378 var en cirkulär grop, runt 1,15 m i diameter och upp till 26 cm djup. Gropen hade en förhållandevis komplex stratigrafisk historia, även om denna historia i slutet komprimeras ned till avfallsgrop (Figur 10 och Tabell 5). I botten av gropen, så har vi på båda sidor i profilen, ett mer grusigt lager fyllt med småsten (1, 2). Lagret i sig

ser väldigt naturligt ut, men är helt annorlunda än den sterila jorden rund omkring. Framförallt lager (2) på gropens vänstra sida, har en mycket underlig placering om detta skulle vara en deponi i en nedgrävning. Kanske denna grop från början var en utvinning av en lins av sandigt grus i marken, varefter den återanvändes som

avfallsgrop? I vilket fall så består resten av gropen av diverse deponeringslager (3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11) samt ett tydligare fall av nedrunnen sand (8), något som visar på att gropen stått öppen under en viss tid. Liknande, men mycket tunnare, sandlinser gick att på fler platser i gropen, men de var så tunna att de var svåra att dokumentera. Avslutningsvis så var det lite insjunknen matjord i toppen av anläggningen (12).

A379/A380 mättes ursprungligen in som två anläggningar, men skall nog retrospektivt tolkas som en grop (A379) med ett lerlager (A380). Gropen var oval, 1,7 x 1,1 m och upp till 20 cm djup. Gropen består rätt tydligt av två faser, där den äldre sydvästra delen var igenfylld med en uppblandad steriljord som inte kan säga oss något om anläggningens syfte. Den mer intressanta delen är gropens nordöstra del, som bestod av tre mycket tydliga lager. Ett gråbrunt siltigt lager ytterst, med ett närmast svart lager av lätt sandig silt därefter, varpå det mesta av gropen är ifyllt med ett lager ljusgrå, något grusig lera. Exakt vad detta skall föreställa är osäkert, men det är tydligt att de som konstruerade gropen hade en tydlig intention med den. Är det möjligt att de två yttersta lagerna är någon sorts organisk förplanering varpå man lagt insamlad lera? Är A379 någon sorts lerdepå? Kanske som förarbete för keramikproduktion eller något annat som man tränger lera för? En annan möjlighet är att detta är ytterligare en ugn. En ugn som kanske har blivit tömd och igenfylld efter att dess brukstid var över. Dock så saknas in situ brandlager och liknande som vi identifierade på de andra ugnarna, men dessa var ofta relativt vaga, så det är möjligt att det bara inte uppmärksammades i fält.

Stolphål på Gausvik 4

I allt så blev 12 stolphål registrerade. Det skall direkt erkännas att gränsen mellan en liten grop och ett stolphål är rätt flytande i tolkningarna. Många av dessa anläggningar tycks sakna en större eller mindre del av sin ursprungliga volym (se ex A403 och A404 nedan). Har man bara de understa 5–10 cm av en anläggning, så kan det vara svårt att se om den är en stolpe, en grop eller kanske bara det igenfyllda hålet från en flyttad sten.

Mängden med små gropar och stolphål gör det också möjligt att konstruera en del staket som

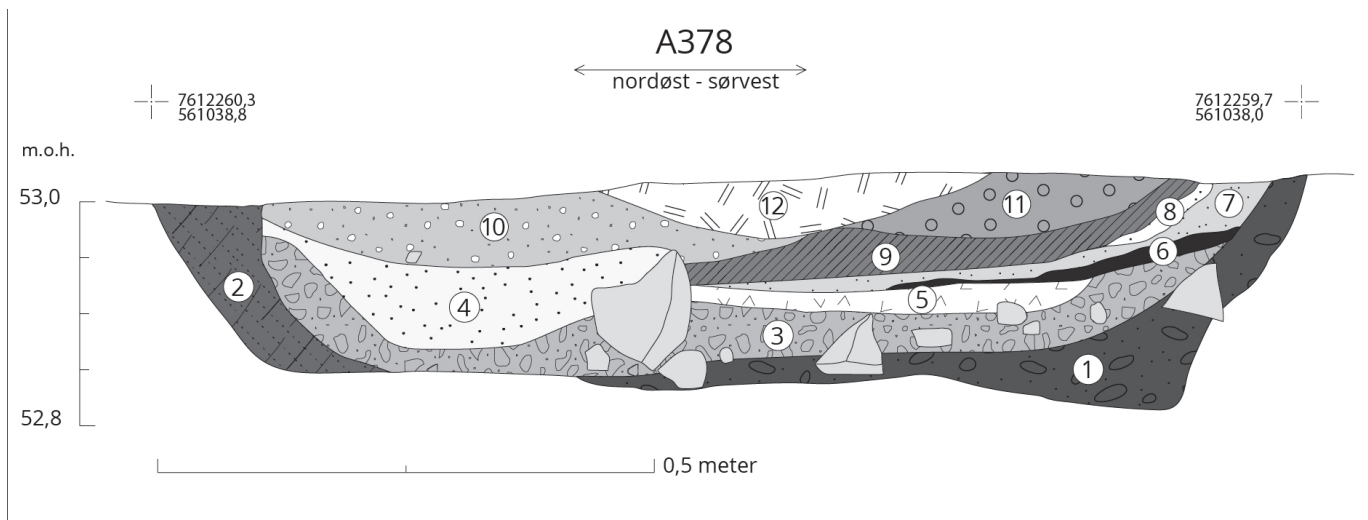
kan ha gått över fältet, men bristen på dateringar och anläggningarnas varierande morfologi gör denna typ av tolkningar väldigt osäker. Stolparna tyder på att en eller flera inhägnader/fysiska avgränsningar med hjälp av staket, kan ha existerat på Gausvik 4, men exakt vart de gått eller ens om dessa stolpar är samtida, går inte att säga utifrån materialet.

Som exempel kan vi ta de två stolparna A403 och A404 ungefär i mitten av lokaliteten (Figur 11). Vid initial framrensning så kom de väldigt tydligt fram. Man kunde klart se både packningslager och stolpspår i plan på de båda anläggningarna, och de var också påfallande lika varandra. Efter snittning så kunde man fortfarande se dessa lager, men A403 var 20 cm djup och A404 bara 8 cm. Det redeponerade lagret i botten av stolpspåret är vidare påtagligt likt i båda stolparna, men i toppen av A403 kunde vi även identifiera ett naturligt insjunket lager med matjord, något som saknas på A404. Detta är ytterligare ett tecken på att marken på Gausvik 4 har varit manipulerad under senare tid. Så vi har här två anläggningar med liknande utseende och väldigt lik morfologi placerade ungefär 3,4 m ifrån varandra. Men det är också allt. Vi har en del andra stolpar i närområdet, A331 ligger för exempel ungefär lika långt bort från A404 som A404 gör från A403, men utseendet och konstruktionsdetaljerna skiljer dem åt.

Liknande problematik har vi med A347 i lokalitetens nordvästra hörn (Figur 12). Igen så är detta ett mycket tydligt stolphål med packlager, stolpspår, en möjlig packningssten och insjunknen jord i toppen. Men så gick det inte att identifiera några andra stolpar i närheten av denna stolpe. A347 är generellt också för liten för att vara en fristående stolpe, och det är innan vi kommer till frågan om dess syfte.

Diverse gropar på lokalitetens södra del

Väst, sydväst och syd om det södra ugnskomplexet A415 & A417 så dokumenterades en mängd med mindre anläggningar. I allt så undersöktes och dokumenterades 15 möjliga gropar på ett område på ca. 17 x 11 m (samt 20 anläggningar som avskrevs) (se Figur 13). De flesta av dessa gropar var förhållandevis tydliga, med klara avgränsningar och nedgrävningar. Men de var överlag grunda, saknade fynd och kol

Tegnförklaring

- ① Lagnummer ○ Stein

Figur 10 Grop A378 i profil

Anläggning	Lager	Beskrivning	Tolkning
A378	1	Ljus till mellanbrun sandig grus.	Primär igenfyllning eller naturligt lager som blivit utgrävt?
	2	Gråaktigt mellanbrun sandig grus.	Samma som 1.
	3	Uppblandat mörkrött, mellangrätt och mörkgrått lager med blandade lager av siltig sand och sandig silt. Mn del små till mellanstora stenar i främst botten av lagret.	Deponeringslager.
	4	Mellangrätt lager av siltig sand. Innehåller även en del småsten.	Deponeringslager, samma som 5.
	5	Mellangrätt lager av siltig sand.	Deponeringslager, samma som 4.
	6	Mörkgrått till svart lager av sandig silt.	Deponeringslager.
	7	Mörkgrått lager av sandig silt.	Deponeringslager.
	8	Ljubeige lins av sand.	Naturlig infallen sand.
	9	Mörkgrått lager av sandig silt med linser av ljusbeige sandig silt.	Deponeringslager.
	10	Mörkgrått lager av sandig silt med band/linser av mörkgrå till svart sandig silt.	Deponeringslager, samma som 11.
	11	Mörkgrått lager av sandig silt med band/linser av mörkgrå till svart sandig silt.	Deponeringslager, samma som 10.
	12	Mellangrå siltig och lätt grusig sand.	Insjunken gammal matjord i toppen av anläggningen.

Tabell 5 Kontextbeskrivelser av grop A378.

samt tydliga tolkningsbara lager. Möjligen kan ett par utav groparna varit hålen efter borttagna stenar medan andra möjligen kan varit botten på stolphål.

På grund av brist på fynd, daterbart material och intern struktur, så är det väldigt svårt att säga något vidare om dessa gropar. De visar på en hög aktivitet i området precis väst om det södra ugnskomplexet, men tyvärr inte mycket

mer än det. Det är möjligt att dräneringsdiket kan ha ödelagt en eller flera anläggningar som skulle gjort det tydligare att det för exempel varit någon struktur runt denna ugn, men jag hade förväntat mig att de spår som överlevt skulle varit tydligare om detta var fallet. På grund av att en så pass stor del av anläggningarna var väldigt grunda, så är det också möjligt att en del av de mindre anläggningar som nu antingen

inte blev undersökta eller som avskrevs, kan ha varit botten på mindre stolpar eller dylikt. Med lite god vilja så kan man konstruera staket eller något liknande, med hjälp av avskrivna och ej undersökta anläggningar.

Diverse gropar på lokalitetens nordliga del

Även på Gausvik 4s nordliga del, så undersöktes och dokumenterades ett antal gropar. I allt blev sex gropar och en stolpe dokumenterade, och sju möjliga anläggningar blev avskrivna. Generellt så var det tydligt att det var mindre aktivitet i den norra delen av lokaliteten, och ett par av de gropar som dokumenterades, kan mycket väl vara hålrummen efter bortförflyttade stenar. Men även här så har vi ett par tydliga anläggningar som är mänskliga lämningar, vilka dock saknade kol, fynd och intressantare tolkningshypoteser än avfallsgropar. De saknade även goda rumsliga relationer till varandra, så igen utgår tolkningar som överbyggda strukturer eller staket.

I en av de nordliga groparna, A371, blev en

liten kvist funnen som sändes till analys (PM704/Ts16023). Denna visade sig vara en björkkvist och daterades till 1964–1975 e.Kr. Gropen som sådan var dock förhållandevis övertygande som en äldre grop, relaterad till resterande aktivitet på fältet. Troligen är kvisten något som blivit tillförd anläggningen under modern tid, kanske av ett djur. Gropens sydöstra del var betydligt mörkare än resten av anläggningen, och skulle möjligen kunna vara en senare inträngande aktivitet i gropen. Det är givetvis också möjligt att detta är resterna av en modern stolpe, men dess generella utseende gav inte intryck av detta.

Moderna lämningar på Gausvik 4

I det sydöstra hörnet av Gausvik 4, så dök en förhållandevis modern kabel fram under öppningen av lokaliteten. Då inga kablar var nämnda i gravemeldingen för området, så valde vi att undersöka denna lite närmare. Den visade sig vara en ca. 5 cm tjock kabel som gick i ungefärlig nord-sydlig riktning längs med grusvägen öst om lokaliteten. Informanter i området kände

Figur 11 Exempel på stolphål. A403 över och A404 under i plan och profil.

Figur 12 Stolphål A347 i profil

till kabeln och kunde vidare berätta att den var ifrån Andra världskriget, och tydligen skulle gå ända till det gamla Telegrafverket i Harstad. Kabeln var troligen en tysk kommunikationskabel producerad av Siemens.

Funngjennomgang

Inga fynd som kunde knytas till aktiviteten på lokaliteten blev funna vid undersökningarna på Gausvik 4.

ANALYSE

TREKULLPRØVER

I allt så blev åtta prover tagna ifrån Gausvik 4. Kun två av proverna gav daterbart material (Tabell 6). PM700 (Ts16026.2) innehöll 0,024 gram med kol och i PM704 (Ts16026.3) fann vi en liten kvist som vi redan från början hade föga tilltro till, men på grund av bristen på daterbart material så skickades den in till datering i vilket fall. Den enda användbara dateringen ifrån Gausvik 4, placerar lokaliteten i övergången mellan period I och II i äldre bronsålder.

TOLKNING

Gausvik 4 var en minst sagt svår lokalitet att få grep om, både i fält och allteftersom under efterarbetet. Efter upprensning, så innehöll lokaliteten mängder av möjliga, men förhållandevis få helt övertygande, arkeologiska

Figur 13 Drönarefoto av Gausvik 4 sett mot syd

lämningar. Inga av dessa arkeologiska objekt gick att på ett övertygande vis bygga samman till överordnade konstruktioner som hus, staket eller andra liknande strukturer. Överlag så hade vi en kaotisk samling med mestadels osäkra nedgrävningar.

Till stor del fortsatte detta när vi satte igång att undersöka våra strukturer. Många av dem kunde avskrivas direkt. Men förvånansvärt många hamnade i en arkeologisk limbo, där det kanske var något, men kanske inte. Nedgrävningarna såg i vissa fall välkonstruerade ut, men den ifyllda jorden verkade relativt naturlig eller vice versa. Det generella intrycket man fick av lokaliteten var dock att de flesta anläggningar såg mer eller mindre förstörda ut. De var grunda och ofta mer otydliga än vad som är vanligt. Troligen så var ett flertal av de avskrivna anläggningarna igenfyllda stenlyft på en överlag rätt stenig yta. En informant som vi talade med, nämnde att fältet hade bearbetats på något vis under rätt så modern tid, men vi har i efterhand inte fått någon fullständig klarhet i detta, och Harstad kommune har ingen information om att grävning har skett på marken (brev 02/12/2020). En hypotes, som är möjlig att lägga fram i relation till detta är att ugnarna tömts på kol efter bruk och att detta kol sedan har försvunnit, kanske på grund av denna senare bearbetning av marken (jfr ex

Museumsnr	Nat.vit.	Intrasis ID	Funnkontekst	Prøvetype	Datert materiale	C14 alder	Kalibrert alder (95,4%)
Ts 16026.2	TRa-16185	PM700	A417	Makroprov	Alnus	3261 ± 13	1541-1461 BC
Ts 16026.3	TRa-16186	PM704	A371	Makroprov	Betula	Modernt	1964-1975 AD

Tabell 6 Daterade kolprover ifrån Gausvik 4.

Bakels & Bakels, 2002). Om denna bearbetning av undergrunden inkluderade att man tidigare hade skrapat av jorden på lokaliteten, så hade det förklarat flera saker. Många av lokalitetens anläggningar var mycket grunda, även av dem som helt tydligt var av arkeologisk karaktär. Vi hade stora mängder med fördjupningar i den sterila marken, som i efterhand fyllts i med omrörda jordmassor och matjord. Lite över hälften av dessa undersöktes, och troligen så var de flesta av de ej undersökta nedgrävningarna liknande fördjupningar med omrörd jord och matjord. Många av dessa fördjupningar var troligen spåren efter flyttade stenar av olika slag, som i efterhand återdeponerats. Om man flyttat bort jorden på Gausvik 4, med maskin på något vis, så hade detta förklarat alla dessa icke-arkeologiska hål. Det väldigt omrörda och ovanligt tjocka matjordslagret på Gausvik 3, lite mindre än 100 m syd om Gausvik 4, som registrerades i 2015, skulle också kunna förklaras med att det är påförd jord på denna åker, kanske ifrån Gausvik 4 (jfr Hole & Mikalsen, 2016, s. 93–94). Denna hypotes går dock inte att spåra i för exempel Norge i Bilder eller annan kart och bildmaterial som undertecknad har funnit fram, och måste definieras som en ej underbyggd hypotes.

När vi kom in från fält ble proverna floterad. Proverna gav lite kol, även de som togs från ugnar och tydliga brandlager. Denna brist, på kol på en lokalitet är dock av ett generellt intresse och inte minst på en lokalitet med ett flertal tydliga ugnar. Även om vi inte kan vara säkra på att det inte fanns mer kol i andra anläggningar, så var det i det minsta inget som uppmärksammades av de arkeologer som undersökte de olika anläggningarna, då prover skulle tas vid misstanke om kol i något lager. Markkemisk analys kunde möjligen ha gett några svar. Själva flotationsprocessen kan i vissa tillfällen i sig leda till att kol blir ödelagt. Detta kan bero både på den förkolnade trädartens tafonomi och dess taxa. Vissa fossiliseringsprocesser och beroende på vilken typ av svamp som träet efter överlagringen har blivit utsatt för, kan leda till att träkol blir ödelagt när det skall floterar. Likaså tycks vissa trädarter vara mer känsliga för flotering än andra (Arranz-Otaegui, 2017).

En annan möjlighet är att kol har en tendens att bli ödelagt och mer nedbrutet när det bevaras

i basisk jord. Om kolet inte blivit bränt till mycket mer än 310 grader och sedan utsatt för basisk jord, så kan det fragmenteras till väldigt små bitar. Om kolet blivit bränt i runt 400 grader och sedan hamnar i basisk jord, så kan det bli väldigt mjukt (Braadbaart, Poole & van Brussel, 2009). Om något av detta sker, och vi sedan vattenfloterar proverna, så finns det god chans att de bryts ned så pass att vi misslyckas med att fånga upp dem under floteringprocessen. Generellt så bör det ses som en god idé att ha med enklare pH-mätare i fält för att i det minsta registrera detta. När man undersöker en lokalitet som Gausvik 4, där inget kol uppmärksammas under utgrävning, så är det än viktigare att få kontrollerat pH på marken. I det minsta så kan man på så vis avskryva basisk jord som föröware när det kommer till frånvaron på kol. Men om det visar sig att jorden är mycket basisk, så måste metoden för att få ut daterbart material från proverna, och ibland även andra typer av markkemiska undersökningar, läggas om (Braadbaart, Poole & van Brussel, 2009). Det är här också värt att påpeka att aska är basisk, så kol som blir begravet med aska kan i speciella fall, över tid, upplösas (i utbyte kan dock ben bevaras bättre i aska (Huisman et al., 2012)).

Vid flotering av jordproverna från Gausvik 4, så dök en mängd med sklerotier av svampen *Cenococcum geophilum* (kallad Jordgryn på svenska, och Hagleskudd eller Svartgryn på norsk, men hädanefter bara *Cenococcum*). *Cenococcum* är förhållandevis vanlig att finna på arkeologiska utgrävningar (Bjerck, 2008, s. 517–518; McWeeney, 1989; Shay & Kapinga, 1997; Trappe, 1962). Svampen trivs gott i områden som blivit brända eller omrörda på olika sätt (Bjerck, 2008, s. 517–518; Shay & Kapinga, 1997). Vidare så verkar den kunna ha en viss påverkan på den kemiska kolmängden i jordmånen (Fernandez et al., 2013). Man har tidigare funnit *Cenococcum* tillsammans med kol i ett flertal arkeologiska undersökningar (ex Emilsson et al., 2016; Hristova, 2019). Däremot så är *Cenococcum* en stark indikation på att det har växt träd på lokaliteten efter att den gått ur bruk (jfr ex Emilsson et al., 2016, s. 111), något som i sin tur skulle kunna förklara en del av de mystiska och sedermera avskrivna anläggningarna på lokaliteten. Slutligen så trivs *Cenococcum* bäst i sur jordmån (optimalt ca. 4 pH (Bjerck, 2008, s. 517–518)), något som gör

att ovanstående hypotes om kolnedbrytning på grund av basisk jordmån med all säkerhet inte är riktig. Cenococcum kan på så vis användas som en indikator på pH värdet i jorden och om det är nödvändigt att testa för basisk jord.

Den sista möjligheten som kommer att tas upp här är; frågan om man på Gausvik 4 har använt något annat än trä att elda med. Att bruka andra typer av bränsle än trä, har generellt setts på som antingen sekundärt, eller som den enda möjligheten när det inte har varit tillgång på trä. Ofta talar man här om torv, avföring från djur, ben eller olja utvunnet ur sjödjur (Heizer, 1963). Det är dock känt från både arkeologiska som antropologiska kontexter, att folk har valt att bruka vissa typer av träd för specifika syften (ex Braadbaart et al., 2017; Bucko, 1998; Kabukcu, 2018; Koot & Bakels, 2002). Och i särskilda tillfällen så kunde även än mer specialiserade bränslen användas, som exempelvis människoben (Gansum, 2004). Men det finns också andra syften för att använda sig av "sekundära" bränslen. Dytiga bränner för exempel på en lägre temperatur under längre tid, något som har visats på kan vara bra vid matlagning (Braadbaart et al., 2012; Spengler, 2019), men säkert även vid andra tillfällen. Så det är möjligt att anledningen till att vi inte fann kol på Gausvik 4, var att de som brukat lokaliteten på bronsåldern använt sig av andra bränslen än trä. Något som kräver andra metoder för att identifiera, än de vi använde oss av (ex Griffin, 2018; Shahack-Gross, 2011).

Gausvik 4 var en av dessa lokaliteter som vi måste lämna med många fler frågor än svar. Vi kan säga att det har skett någon typ av produktion här, eftersom vi fann ett flertal förhållandevis tydliga ugnsbottnar. Denna produktion kan ha föregått någon gång runt år 1500 f.Kr som dateringen från lokaliteten pekade mot, men 0,024 gram kol är inte mycket att hänga fingrarna i. Den mängden med kol kan med lite otur ha blåst in på lokaliteten från lite varstans, och tränger på inget vis att relatera till den faktiska aktiviteten på Gausvik 4. Inte minst när man under förundersökningen fann en något större mängd kol, och att denna daterades till ca. 6600 f.Kr (Hole & Mikalsen, 2016, s. 106).

Gausvik 4 ligger placerad på en attraktiv plats, något som märktes under registreringarna, då fyra lokaliteter blev registrerade längs bäcken

som går ned från Gausvikvatnet (en bäck och ett vatten som enligt informanter skall vara bra för ålfiske). Väst om bäcken så övergår marken till myrmark och även i öst så har det tidigare varit myr, innan marken återvanns som jordbruksmark. De fyra Gausviklokaliteterna ligger på så vis på de naturliga platserna om man är på väg upp från kusten. Om man följer denna rutt i landskapet, så går man förbi Storvatnet tills man ca. 4 km senare når den nuvarande väg 7754, som går ifrån Sørvika i nordöst till Bygdesundet och Kveøy i nordväst (där det för övrigt grävdes ut bosättningar ifrån bronsålder till yngre järnålder 2008–2009 (Arntzen & Sommerseth, 2010)). Dock så är även placeringen något bortanför det som man skulle kunna tänka sig som en mer naturlig placering, närmare havet. Men eftersom inga direkta boplatsspår kunde återfinnas i form av hus eller liknande aktivitet, så kanske detta var en medveten placering av lokalitetens aktivitet. Att det som skedde på Gausvik 4 var något som man av någon anledning ville hålla en bit undan den generella boplatssaktiviteten. Kanske var det brandfara på grund av ugnarna? Eller luktade aktiviteten? Eller kanske aktiviteten hade en tendens att dra till sig skadedjur? Bristen på fynd av ben skulle kunna förklaras med att marken är sur, men keramik eller slagg borde ha blivit återfunnet om detta var en typ av aktivitet som utförts här. Utan att ha några klara indicier på vad det var som gjordes på lokaliteten, så förblir dock detta endast spekulationer.